

Lausunto

21.4.2026

VN/409/2026

VN/409/2026-OKM-34

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Opetus- ja kulttuuriministeriön lausunto sivistysvaliokunnalle yhdenvertaisuusvaltuutetun eduskuntakertomukseen K 2/2026

Yleistä

Opetus- ja kulttuuriministeriö on tehnyt pitkäjänteisesti työtä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi toimialallaan. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen näkyy vahvasti esimerkiksi kasvatusta ja koulutusta säätelevissä valtakunnallisissa perusteasiakirjoissa, kuten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Opetushallitus on ministeriön tuella valmistellut ohjeistusta ja oppaita tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen on tavoitteena esimerkiksi liikuntalaissa ja nuorisolaissa, mikä näkyy esimerkiksi myönnettyissä avustuksissa.

Koulutuksen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon kehittämisohjelma

Opetus- ja kulttuuriministeriö on sitoutunut edistämään yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä sekä tekemään työtä rasismien ehkäisemiseksi. Vahvistaakseen tietopohjaa sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoasioiden käytäntöjä kasvatuksessa ja koulutuksessa ministeriö on laatinut koko koulutusjärjestelmän kattavan kehittämisohjelman. Kehittämisohjelma julkaistiin 28.5.2025 ja se on valmisteltu osana valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonantoa. Kehittämisohjelma tarjoaa tietoa ja työkaluja kasvatuksen ja koulutuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistyöhön, oppimisympäristön turvallisuuden edistämiseen sekä lasten ja nuorten osallistamiseen. Ohjelma vahvistaa muun muassa opettajien ja kasvattajien osaamista yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta sekä lisää keinoja kiusaamisen vähentämiseksi perusopetuksessa.

Katsomusaineet

Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi keväällä 2022 tilaamansa selvityksen katsomusaineiden opetuksen nykytilasta ja uudistamistarpeista (Salmenkivi & Åhs, 2022). Selvityksen ehdotuksen mukaisesti Opetushallitus asetti kehittämisryhmän katsomusaineiden kehittämistä varten.

Opetushallituksen asettaman kehittämisryhmän loppuraportti julkaistiin keväällä 2025. Opetushallituksen kehittämisryhmän tehtävänä oli linjata lyhyen ja pitkän aikavälin kehittämistoimenpiteitä sekä tehdä toteuttamisesitykset seuraavaa hallitusohjelmaa varten. Kehittämisryhmän raporttiin sisältyi yhteensä 13 ehdotusta. Suurin osa kehittämisryhmän ehdotuksista vaatisi vaikutusarviointia ja lakimuutoksia. Yksittäisiä muutosehdotuksia tulisi tarkastella suhteessa toisiinsa ja lainsäädännön kokonaisuuteen.

Katsomusaineiden opetuksen nykyinen järjestämismalli ja sen taustalla oleva lainsäädäntö ovat monimutkaisia. Katsomukselliset ja demografiset muutokset asettavat haasteita nykyiselle uskonnollisen yhteiskunnan jäsenyyteen pohjaavalle ja useisiin oppimääriin ja kahteen oppiaineeseen jakautuvalle katsomusaineiden opetuksen mallille.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Opetus- ja kulttuuriministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 29
00023 Valtioneuvosto

Meritullinkatu 10
Helsinki

0295 16001
+358 295 16001

kirjaamo.okm@gov.fi

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman väestökehityksen haasteita perusopetuksen järjestämisessä tarkastelleen työryhmän 12.3.2026 julkaistussa loppuraportissa ehdotetaan siirryttäväksi yhdenvertaisuuteen liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi ja kustannusten hillitsemiseksi uskonnon ja elämäntietämystiedon opetuksessa eri oppimääristä kaikille yhteiseen katsomusaineeseen. Työryhmän loppuraportin mukaan asiaa selvitetessä on kiinnitettävä erityinen huomio opettajien kelpoisuuksiin ja muutoksen työllisyysvaikutuksiin.

Yksittäisten toimenpiteiden ratkaisemisen sijaan olisi tärkeää tarkastella, millä mallilla pystytään toteuttamaan katsomusaineiden opetusta tulevaisuudessa yhdenvertaisuus, taloudelliset haasteet, väestökehitys ja katsomusten muutokset huomioiden.

Oppimisen ja koulunkäynnin tuen uudistus ja vammaiset oppilaat

Perusopetuslain uudessa pääosin 1.8.2025 voimaan tullessa 4 a -luvussa (Oppimisen ja koulunkäynnin tuki) säädetään oppilaan oikeudesta oppimisen ja koulunkäynnin tukeen. Oikeus saada tukea perustuu siihen, että oppilaalla on vaikeuksia osallistua opetukseen tai suoriutua opinnoistaan. Opetus- ja kulttuuriministeriö kiinnittää siis huomiota siihen, että oppilaan oikeus saada perusopetuslain mukaista oppimisen ja koulunkäynnin tukea ei perustu lääketieteelliseen diagnoosiin tai vammaisuuteen.

Uudistuksen on arvioitu vahvistavan kaikkien, myös vammaisten, oppilaiden oikeutta saada opetusta sekä sitä varten tarvitsemaansa apua ja tukea. Perusopetuslain mukaisen oppimisen ja koulunkäynnin tuen eli ryhmäkohtaisten tukimuotojen, oppilaskohtaisten tukitoimien järjestämisen sekä 1.8.2026 voimaan tulevan uuden 20 i §:n (Perusopetuksen järjestäminen oppimiskykyyn vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen perusteella) lisäksi koulutuksen järjestäjällä on yhdenvertaisuuslain mukainen velvollisuus tehdä asianmukaiset ja tarvittavat muut kohtuulliset mukautukset.

Myöskään tuen toteuttamiseen liittyvässä tilastotiedonkeruussa, jolla sen toteutumista ja vaikutuksia seurataan, ei kerätä tietoa oppilaiden mahdollisesta vammaisuudesta. Uudistuksen vaikutuksia oppimisen ja koulunkäynnin tuen toteutumiseen kaikkien oppilaiden osalta arvioidaan sekä vuosittaisella tilastotiedonkeruulla että vuoden 2026 alussa käynnistyneellä kolmevuotisella tutkimushankkeella. Niiden perusteella seurataan, miten oppilaiden oikeus saada tukea toteutuu valtakunnallisesti sekä arvioidaan mahdollisia muutostarpeita.

Varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuussuunnitelmat

Yhdenvertaisuuslakia muutettiin vuonna 2024 siten, että laki ei enää velvoita varhaiskasvatuksen järjestäjiä laatimaan toimipaikkakohtaisia toiminnallisia yhdenvertaisuussuunnitelmia. Varhaiskasvatuksen järjestäjien ja palveluntuottajien tulee laatia suunnitelma, joka voi olla yhteinen kaikille toimipaikoille. Tarkoitus oli osana normien purkamista vähentää hallinnollista työtä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu esittää varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuussuunnittelua muutettavaksi toimipaikkakohtaiseksi. Myös YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea suositti Suomen ensimmäisessä määräaikaikuulemisessa palauttamaan varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuussuunnittelun toimipaikkatasolle. Opetus- ja kulttuuriministeriön käsityksen mukaan useissa kunnissa yhdenvertaisuussuunnitelma tehdään edelleen toimipaikkakohtaisesti yhdessä tasa-arvosuunnitelman kanssa.

Koulukuljetukset

Perusopetuslain 32 § säättää koulumatkoista. Sen 1 momentin mukaan, jos perusopetusta saavan oppilaan koulumatka on viittä kilometriä pitempi, oppilaalla on oikeus maksuttomaan kuljetukseen. Jos esiopetusta saavan oppilaan matka kotoa esiopetukseen tai varhaiskasvatuslaissa tarkoitetusta varhaiskasvatuksesta esiopetukseen on viittä kilometriä pitempi, oppilaalla on vastaavasti oikeus maksuttomaan kuljetukseen kotoa suoraan esiopetukseen tai varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta kotiin tai varhaiskasvatukseen. Perusopetusta tai esiopetusta saavalla oppilaalla on oikeus maksuttomaan kuljetukseen myös silloin, kun edellä tarkoitettu matka oppilaan ikä ja muut olosuhteet huomioon ottaen muodostuu oppilaalle liian vaikeaksi, rasittavaksi tai vaaralliseksi. Maksuttoman kuljetuksen vaihtoehtona on oppilaan kuljettamista tai saattamista varten myönnettävä riittävä avustus.

Jos oppilas otetaan muuhun kuin perusopetuslaissa 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun lähikouluun tai opetuksen järjestämispaikkaan, oppilaaksi ottamisen edellytykseksi voidaan asettaa, että huoltaja vastaa oppilaan kuljettamisesta tai saattamisesta aiheutuvista kustannuksista. Lisäksi, jos esiopetusta saava lapsi osallistuu toisessa kunnassa järjestettävään varhaiskasvatukseen varhaiskasvatuslain 6 §:n 4 momentissa tarkoitettulla tavalla, opetuksen järjestäjällä on oikeus edellyttää, että

lapsen huoltaja vastaa lapsen kuljettamisesta tai saattamisesta aiheutuvista kustannuksista varhaiskasvatus- ja esiopetuspaikan välillä.

Perusopetuslain 48 b §:n mukaan kunta voi järjestää aamu- ja iltapäivätoimintaa. Aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestettäessä tulee ottaa huomioon, että niillä toimintaan osallistuvilla lapsilla, joilla on 32 §:n mukainen oikeus koulumatkaetuun, on mahdollisuus käyttää tätä etuutta. Hallituksen esityksen (57/2003) yksityiskohtaisten perustelujen mukaisesti aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestettäessä tulee ottaa huomioon, että niillä toimintaan osallistuvilla lapsilla, joilla on perusopetuslain mukainen oikeus koulumatkaetuun, on mahdollisuus käyttää koulumatkaetua. Säännös on tarkoitettu toimintojen suunnittelua ohjaavaksi, eikä se siten esimerkiksi velvoita kuntaa kuljetusten järjestämiseen.

Eduskunta hyväksyi vuoden 2024 lopussa tarkennukset vammaispalvelulain soveltamisalaan. Soveltamisalan tarkennuksen myötä vammaispalvelulain perusteella järjestetään palveluita vain, jos ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitetut palvelut eivät ole henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä. Laki on tullut voimaan 1.1.2025.

Kunnissa ja hyvinvointialueilla on herännyt kysymyksiä siitä, onko vammaispalvelulain uudistus muuttanut kuntien vastuuta vammaisille henkilöille järjestettävien palveluiden suhteen etenkin aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Kysymysten vuoksi opetus- ja kulttuuriministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö ovat laatineet kirjeen (VN/19213/2025) kuntiin ja hyvinvointialueille koskien vammaispalvelulakiin nähden ensisijaista kasvatus- ja opetuslainsäädäntöä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on laatinut kannanoton (YVV/2396/2025) vammaisten lasten kuljetuksista aamu- ja iltapäivätoimintaan. Kananoton mukaan:

Yhdenvertaisuusvaltuutettu tiedostaa, että tilanne on kunnille hankala. Vapaaehtoiseen toimintaan liittyvät kustannukset, joita ei kompensoida rahoitusjärjestelmissä, muodostavat kannustimen luopua kokonaisuudessaan palveluista, joiden tarjoaminen ei ole kunnan lakisääteinen velvollisuus. Viimekädessä siitä huolehtiminen, että vammaiset lapset saavat tarvitsemansa huolenpidon, joka mahdollistaa muun muassa lasten huoltajien työssäkäynnin, on vammaispalvelulain nojalla hyvinvointialueiden vastuulla. Yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemyksen mukaan ministeriöiden olisi viipymättä ryhdyttävä toimenpiteisiin valtionosuusjärjestelmän ja lainsäädännön muuttamiseksi niin, että vammaiset lapset voivat osallistua aamu- ja iltapäivätoimintaan yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa ja tarvittaessa saada toimintaan maksuttoman kuljetuksen.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun eduskuntakertomuksessa esitetty vammaisten koulumatkoja koskevan perusopetuslain koulumatkoja koskevan velvoitteen laajentaminen merkitsisi perusopetuksen järjestäjien lakisääteisten tehtävien laajentumista. Lakimuutoksilla olisi kustannusvaikutuksia, jotka tulisi huomioida lisäyksinä valtionosuusjärjestelmään. Pääministeri Orpon hallitusohjelmassa ei ole kirjausta perusopetuslain 32 §:n mukaisen koulumatkoja koskevan tehtävän laajentamisesta, eikä tähän ole osoitettu määrärahoja.

Yhdenvertaisuuslain häirinnän kiellon sääntely urheilujärjestöissä ja seuroissa

Käytännössä valtuutettu tarkoittaa, että yhdenvertaisuuslakia tulisi muuttaa niin, että myös järjestöjen ja seurojen menettely katsottaisiin syrjinnäksi, jos ne eivät ryhdy käytettävissään oleviin toimiin häirinnän poistamiseksi. Urheilun lisäksi yhdenvertaisuusvaltuutettu ulottaisi velvollisuuden myös kulttuuri- ja muihin vapaa-ajan järjestöihin ja seuroihin (raportin s. 16).

Kertomuksessa yhdenvertaisuusvaltuutettu kuitenkin toteaa, että ”urheilussa on otettu viimeisten vuosien aikana isoja edistysaskeleita häirinnän tunnistamiseksi ja poistamiseksi sekä häirinnän uhrin auttamiseksi. Yleisluontoisista arvolinjauksista ja puheesta nollatoleranssista on useissa lajiliitoissa ja urheiluseuroissa edetty konkreettisiin toimintaohjeisiin ja kurinpitokäytäntöjen uudistamiseen.”

Suosituksen mahdolliseen jatkopunnintaan opetus- ja kulttuuriministeriö tuo esiin seuraavaa:

Opetus- ja kulttuuriministeriö ohjaa liikunnan ja urheilun järjestökenttää vuosittain jaettavilla yleisavustuksilla liikuntaa edistävälle järjestöille. Valtionavustuksen määrän harkinnassa opetus- ja kulttuuriministeriö ottaa huomioon järjestöjen toiminnan laadun, laajuuden ja yhteiskunnallisen vaikutavuuden sekä sen, miten järjestö toteuttaa liikuntalain tavoitteita (390/2015, 2 §) sekä liikunnan ja urheilun eettisiä periaatteita. Lisäksi ministeriö huomioi sen, miten järjestö noudattaa Suomea sitovia kansainvälisiä säännöksiä ja miten järjestö edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa.

Mainittua liikuntalain 12 §:n mukaista harkintaa täydentää opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustusten hakuun sisällyttämät vastuullisuuskriteerit, joiden painoarvo avustuksen määrän harkinnassa on 15 %. Ministeriö edellyttää järjestöiltä mm. ajantasaisia

suunnitelmia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden osalta sekä terveellisen ja turvallisen toimintaympäristön varmistamista tarvittaessa kehittämistoimenpitein. Opetus- ja kulttuuriministeriö arvioi säännöllisesti mainittujen tavoitteiden toteutumista järjestöissä säännöllisesti osana valtionavustusprosessia. Arvioissaan ministeriö tarkastelee myös sitä, miten liikuntaa edistävät järjestöt huolehtivat toiminnan vastuullisuudesta jäsenistössään (seurat). Havaittuihin puutteisiin ja epäkohtiin vastuullisuusohjelmassa puututaan aktiivisesti ohjeistuksin, tarvittaessa selvityspyyntöjen ja erillisten kuulemisten kautta, sekä viimekätisesti myös järjestön yleisavustustasoa vuosittain arvioitaessa. Näitä keinoja ministeriöllä on ollut käytössä myös yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksessa mainitussa jääkiekkotapauksessa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa myös, että urheilujärjestöjen toimia häirinnän poistamiseksi tukee nykyisin toimiva riippumaton Urheilun eettinen kurinpitolautakunta, joka käsittelee ja käyttää kurinpitovaltaa urheilun epäasiallista käyttäytymistä ja vakavia eettisiä rikkomuksia koskevissa asioissa. Tällaisia ovat mm. rasistinen tai syrjivä käytös tai seksuaalinen tai muu häirintä urheilussa. Kurinpitomenettelyssä sovelletaan urheiluyhteisön yhteisiä eettisten asioiden kurinpitomääräyksiä ja asiat ratkaisee urheiluyhteisön yhteinen kurinpitolautakunta. Määräykset sitovat niitä yhteisöjä ja henkilöitä, jotka ovat niihin toimintasäännöillään tai muilla järjestelyillä sitoutuneet.

Epäasiallisen eettisen käytöksen kohteena ollut tai siitä kuullut voi ilmoittaa asiasta Suomen urheilun eettinen keskus SUEKin ILMO-palvelussa. Väestöliiton ja urheilun yhdessä perustama Et ole yksin -palvelu antaa tukea ja neuvoa epäasiallista käytöstä kokeneelle liikunnan ja urheilun harrastajalle tai heidän läheisilleen tai muille urheilun toimijoille. Palvelu myös kouluttaa eri tason urheilun toimijoita ja tuottaa tukimateriaalia. Pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaisesti Et ole yksin palvelu on laajentunut tällä hallituskaudella urheilun lisäksi nuorisosektorin mutta myös muuhun harrastustoimintaan. Opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa niin SUEK:n toimintaa kuin Väestöliiton Et ole yksin -toimintaa.

Yhdenvertaisuuden edistäminen nuorisotyössä ja -politiikassa

Yhdenvertaisuus on yksi nuorisolain tavoitteista. Sen edistäminen otetaan siten huomioon kaikessa nuorisolain mukaan myönnettävässä opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustustoiminnassa. Lisäksi yhdenvertaisuus näkyy valtakunnallisten nuorisojärjestöjen yleisavustusten myöntökriteereissä vahvasti. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen on yksi kuudesta laissa olevasta järjestöjen toiminnan arviointiperusteesta vuosittaisia yleisavustuksia myönnettäessä.

Et ole yksin -palvelu on hallitusohjelman mukaisesti laajennettu nuorisosektorille. Et ole yksin -palvelu tarjoaa ammattilaisille osaamista ja tukea yhdenvertaisen vapaa-ajan toiminnan järjestämiseen nuorille sekä tukee nuoria mahdollisissa syrjintä- tai häirintätapauksissa harrastuksissa.

Vuosien 2025-2026 ajan toimiva, Suomen Partiolaiset ry:n hallinnoima Yhdenvertaisuuden nuorisolan osaamiskeskus on kartoittanut nuorisolan toimijoiden (kunnat, järjestöt, seurakunnat) yhdenvertaisuusosaamistarpeita ja laatinut sen pohjalta koulutus-, valmennus- ja viestintäkonseptin, jota se toteuttaa. Konseptiin sisältyy podcasteja, avoimia webinaareja, tilauskoulutuksia sekä nuorisolan tarpeisiin tuotettuja materiaaleja.

Kansliapäällikkö

Heidi Backman

Opetusneuvos

Anssi Pirttijärvi

Liitteet

-

Jakelu

Eduskunnan sivistysvaliokunta

Tiedoksi

Valtiosihteeri Kristiina Kokko
Valtiosihteeri Mikaela Nylander

VN/409/2026-OKM-34

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: